

EKUMENICZNE NOWOŚCI WYDAWNICZE*

Co każdy powinien wiedzieć o judaizmie, tł. z niem., Magdalena Ruta, wstęp bp Hans-Christian Knuth, Kraków: Wydaw. WAM 2007, 190 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7318-722-1.

Tyt. oryg.: Was Jeder vom Judentum wissen muss.

Autorzy książki A. Fiehland van der Vegt, Ch. Kayales i W. Raupach-Rudnick są członkami Kościołów ewangelickich i uczestnikami dialogu żydowsko-chrześcijańskiego w Niemczech. Celem ich publikacji jest dostarczenie przystępnego wprowadzenia do judaizmu, które ma prowadzić do lepszego poznania i spotkania w dialogu chrześcijańsko-żydowskim. Książka jest podzielona na trzy części. W pierwszej *Wielobarwność judaizmu* zostały przedstawione różne nurty judaizmu oraz najważniejsze aspekty życia religijnego. Druga zatytułowana *Historia i współczesne dzieje Żydów* zawiera rys historyczny oraz informacje na temat narodu i państwa izraelskiego. Natomiast trzecia *Chrześcijanie i Żydzi – Żydzi i chrześcijanie* dotyczy kwestii związanych bezpośrednio z dialogiem żydowsko-chrześcijańskim z perspektywy Kościoła ewangelickiego. Opracowanie oprócz indeksu rzeczowego zawiera słowniczek najważniejszych pojęć dotyczących judaizmu.

DOBKOWSKI Mariusz, Kataryzm. Historia i system religijny, Kraków: Wydaw. WAM 2007, 269 s., bibliogr., seria: Mała Biblioteka Religii, ISBN 978-83-7318-894-5.

Mariusz Dobkowski, historyk, religioznawca, zajmuje się religiami i nurtami dualistycznymi. W omawianej książce podejmuje analizę jednego z takich nurtów – kataryzmu. Tym terminem określa się tradycyjnie dualistyczną wizję świata, w której zestawia się ze sobą przeciwieństwa, takie jak: dobro i zło, duch i materia, Światło i Ciemność, Chrystus i Szatan. Zasadzie dobra, stwórcy świata duchowego, przeciwstawia się zasadę zła, albo upadłego anioła, demiurg, stwórcę świata materialnego. Książka składa się z dwóch części. W pierwszej *Historia*

---

* Nie uwzględniono pozycji recenzowanych wyżej.

kataryzmu zostały omówione dzieje kataryzmu, ze szczególnym jego rozwoju we Francji i Włoszech. Natomiast w drugiej *Kataryzm jako dualistyczny system zbawczy* został przedstawiona doktryna religijna katarów.

Ekoteologia w Kościołach chrześcijańskich, red. Jarosław M. Lipniak, Świdnica: Wydaw. Maria 2008, 153 [2] s., Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Świdnickiej, seria: Konferencje i Sesje Naukowe 3, ISBN 978-83-60478-52-3.

Treść: FERDEK Bogdan, Czym jest ekoteologia?, s. 7–17; KOPEĆ Jacek, Biblijne podstawy chrześcijańskiej troski o środowisko naturalne, s. 19–22; LASEK Adam, Trynitarne podstawy ekoteologii, s. 23–30; PYTEL Waldemar, Człowiek szafarzem darów Bożych na ziemi, s. 31–35; NIKOLSKI Piotr, Prawosławne spojrzenie na ekologię, s. 37–42; METROPOLITA Krzysztof, Teologia i praktyka chrześcijańska w czasie kryzysu środowiska, s. 43–48; PIENIEK Jarosław, Czy chrześcijanin powinien być ekologiem? Zarys ekoteologii anglikańskiej, s. 49–73; DROZD Janusz, Ekoteologia Jana Pawła II, s. 75–82; MAJCHER Piotr, Środowisko naturalne dobrem dla człowieka. Zarys ekoteologii papieża Benedykta XVI, s. 83–92; LIPNIAK Jarosław M., Ekoteologia w dokumencie Międzynarodowej Komisji Teologicznej *Communion and Stewardship: Human Persons Created in the Image of God*, s. 93–103; FERDEK Bogdan, Ekoreligia?, s. 105–114; Harmonia stworzenia, s. 115–130; List apostolski Jana Pawła II ogłaszający św. Franciszka z Asyżu patronem ekologów, s. 131; PAWLOS Iwona, Wychowanie do ekologii, s. 133–138; MIRECKA Goretti Aleksandra, Ekoteologia w katechezie, s. 139–144; MIRECKA Goretti Aleksandra, Montaż ekologiczny: człowiek i ziemia, s. 145–150; Ekologiczny rachunek sumienia, s. 151–153; Dziesięć przykazań ekologicznych, s. 155.

Ekumenizm a odnowa charyzmatyczna. II Dokument z Malines, red. kard. Léon Joseph Suenens, tł. Anna Foltńska, przedm. bp Andrzej Siemieniowski, Kraków: „Serafin” 2007, 133 s., ISBN 978-83-60512-25-8.

Tyt. oryg.: Œcumenisme et Renouveau charismatique.

Dokument, stanowiący treść niniejszej publikacji, powstał w 1978 r., jako drugi z serii Dokumentów z Malines. Pierwszy nosił tytuł *Odnowa Charyzmatyczna: wskazania teologiczne i duszpasterskie* (1974). Nie powinno dziwić – jak pisze w przedmowie do polskiego tłumaczenia dokumentu bp Andrzej Siemieniowski – że tekst o ekumenizmie powstał jako drugi, bo „przecież współczesna Odnowa to nurt modlitwy i duchowości wspólny dla wielu Kościołów i chrześci-

jańskich wspólnot naszych czasów. Dlatego od samego początku jawiła się jako uprzywilejowane miejsce szukania, doświadczenia i świętowania odzyskiwanej jedności Kościoła” (s. 5-6). Dokument obejmuje osiem rozdziałów, poruszając w nich kwestię rozumienia ruchu ekumenicznego, wyjaśniając genezę, formy i znaczenie Odnowy Charyzmatycznej, jej doświadczenie komunii w Duchu Świętym, tajemnicę Kościoła, przybliżając warunki autentycznej odnowy, formułując wskazania duszpasterskie, a kończąc na podsumowującej refleksji nad różnymi aspektami ekumenizmu duchowego.

Dokument z Malines niezwykle przekonująco ukazuje, że ekumenizm i Odnowa Charyzmatyczna są owocem tego samego Ducha. Autorzy dokumentu podkreślają, że „Odnowa jest dla Kościoła Bożego łaską z wielu powodów, szczególnie jednak ze względów ekumenicznych” (s. 31). Stąd nie może być mowy o prawdziwej odnowie życia chrześcijańskiego bez pragnienia i dążenia do jedności. Ten aspekt jest szczególnie istotny w obliczu działań niektórych katolickich grup charyzmatycznych, które odeszły od jedności z Kościołem, doprowadzając do jego rozbitcia. Autorzy dokumentu przypominają, że „nie istnieje jakieś chrześcijaństwo ‘w ogóle’, coś w rodzaju zbioru różnic będących wyłącznie drugorzędnymi wariantami” (s. 22). Nie ma chrześcijaństwa bez Kościoła. Być chrześcijaninem to przyjąć, że „Chrystus ustanowił jeden Kościół, wraz z tym, co on zawiera” (*tamże*). W związku z tym Odnowa Charyzmatyczna nie może stać się Kościołem w Kościele. Winna rozwijać się w Kościele, stanowiącym mistyczne Ciało Chrystusa, prawdziwe misterium wiary, a nie jedynie wielkość socjologiczną, jak często jest postrzegany, także w środowiskach Odnowy. To wymaga uznania miejsca i znaczenia struktur sakramentalnych Kościoła, w tym także posługiwania na mocy święceń. Posługiwanie to, dzięki sukcesji apostoelskiej, zapewnia trwanie w „słuchaniu Apostołów” i sprawowanie kultu otrzymanego od Pana. Nie wystarczy być wspólnotą braterską. Wspólnota chrześcijańska to taka, która trwa w nauce Apostołów i spotyka się „na łamaniu chleba”. Nie jest to jednak możliwe bez pośrednictwa dzisiejszych następców apostołów.

Autorzy II Dokumentu z Malines podjęli również próbę wskazania i wyjaśnienia pułapek, które przyczyniają się do nieporozumień w relacjach wewnętrznych i międzykościelnych. Są to pułapki zarówno natury językowej, jak i teologicznej. Wskazano przede wszystkim na rodzące nieporozumienia i prowadzące do wypaczeń doktrynalnych wyrażenie „chrzest w Duchu”, przestrzegając, by nie pojmować go w sensie jakiegoś „super-chrztu”. Podjęto także refleksję nad takimi spornymi kwestiami, jak: relacja Pismo św. a Tradycja, interpretacja biblijna, doświadczenie Ducha, rozeznawanie duchów i charyzmatów. Z zamieszczonych wyjaśnień oraz przeprowadzonych analiz wynikły konkretne wskazania natury duszpasterskiej. Z jednej strony mają one charakter wymagań, którym należy sprostać, jak zachowanie wolności sumienia, czy odrzucenie prozelityzmu, z drugiej zaś – szczegółowych norm i zasad związanych z działaniem katolików

i regulujących ich relacje do innych chrześcijan. Dokument kilkakrotnie powtarzając, że Odnowa jest szczególnie łaską dla Kościoła w naszych czasach, przypomina jednocześnie, że „pozostanie życiodajna tylko wtedy, gdy sama pozwoli się pouczyć i poprowadzić przez Kościół w tym, co dotyczy dokładnego rozumienia i posługiwania się każdym z charyzmatów oraz życia w Duchu Świętym” (s. 70).

Dostępny obecnie w języku polskim dokument winien stać się obowiązkową lekturą nie tylko członków Odnowy Charyzmatycznej i ekumenistów, ale duszpasterzy, katechetów, wychowawców i wszystkich chrześcijan, którym na sercu leży odnowa życia religijnego i jedność Kościoła.

Ekumenizm w duszpasterstwie parafialnym, red. Józef Budniak, Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego 2007, 290 [2] s., streszcz. czes., niem., seria: Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach 2551, ISBN 978-83-226-1673-4.

Treść: BUDNIAK Józef, Ekumenizm w duszpasterstwie parafialnym, s. 13–22; **Część pierwsza: Pastoralne posługiwanie:** KRÓLIKOWSKI Janusz, Formacja postawy ekumenicznej, s. 25–34; UGLORZ Marek Jerzy, Duszpasterstwo ekumeniczne w Kościele ewangelicko-augsburskim, s. 35–48; SOSNA Krzysztof, Miejsce ekumenizmu w katechezie, s. 49–56; PALION Adam, Oczekiwania ludzi szerzących ideę ekumenizmu po ogłoszeniu *Unitatis redintegratio*, s. 57–69; **Część druga: Działalność pastoralna w poszczególnych ośrodkach diecezji polskich i doświadczenia ekumeniczne w Czechach:** BUDNIAK Józef, Duszpasterstwo ekumeniczne na przykładzie diecezji bielsko-żywieckiej, s. 73–88; PANASIUK Krzysztof, Informacja o działalności ekumenicznej w diecezji bydgoskiej (Komunikat), s. 89–92; FIGURA Jerzy, Działalność ekumeniczna w diecezji ełckiej (Komunikat), s. 93–94; SZCZESZYŃSKI Andrzej, Parafialne duszpasterstwo ekumeniczne w diecezji kaliskiej (Komunikat), s. 95–98; NOWICKI Andrzej Stefan, Duszpasterstwo ekumeniczne według dokumentu synodalnego diecezji katowickiej, s. 99–107; ELIASZ Henryk, Ekumenizm w archidiecezji łódzkiej w latach 1933–2006, s. 108–115; GLAESER Zygfryd, Ekumenizm na Śląsku Opolskim w kontekście przesłania Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej (2002–2005), s. 116–133; SIUDA Tomasz, Duszpasterstwo ekumeniczne w archidiecezji poznańskiej, s. 134–146; KAMIŃSKI Stanisław, Duszpasterstwo ekumeniczne w diecezji rzeszowskiej, s. 147–155; LIPNIAK Jarosław M., Duszpasterstwo ekumeniczne w diecezji świdnickiej, s. 156–163; WOJTKOWSKI Jacek Maciej, Formacja ekumeniczna w archidiecezji warmińskiej, s. 164–196; GREŚ Stanisław, Duszpasterstwo ekumeniczne w diecezji zielonogórsko-gorzowskiej, s. 197–214; UGLORZ Marek Jerzy, Ekumeniczny Duch, s. 215–226; BADURA Piotr

Jerzy, *Ekumeniczne Duszpasterstwo Wojskowe w Republice Czeskiej*, s. 227–234; VOLNÝ Vladislav, *Edukacja ekumeniczna w szkołach niedzielnych w Śląskim Kościele Ewangelickim Augsburgskiego Wyznania w Republice Czeskiej*, s. 235–242; CELARY Ireneusz, *Msza święta w Kościele katolickim i w Kościele ewangelickim*, s. 243–252; GÓRECKI Jan, *Ekumenizm w posłudze biskupiej Juliusza Bieńka (Komunikat)*, s. 253–258; **Część trzecia: Ekumenizm a relacja międzyreligijna i działalność misyjna**: IGNATOWSKI Grzegorz, *dzień Judaizmu – jego znaczenie dla religijnego i kulturowego pojednania chrześcijan i ludu żydowskiego*, s. 261–269; IGNATOWSKI Grzegorz, *Dzień Islamu w Kościele katolickim w Polsce – spotkanie religii i kultur*, s. 270–275; MAZUREK Dariusz, *„Teologia indiańska” – istotny punkt odniesienia posługi duszpasterskiej na misjach w Andach*, s. 276–283; *Informacja o Autorach*, s. 285–286.

Kondycja człowieka, red. Tadeusz Dzidek, Łukasz Kamykowski, Kraków: Wydaw. Naukowe PAT 2007, 136 [3] s., Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie, seria: Biblioteka Ekumenii i Dialogu 29, ISBN 978-83-7438-136-9.

Treść: DZIDEK Tadeusz, *Wstęp*, s. 5–6; PATALON Mirosław, *Czy grzech trwale osłabił ludzką kondycję? W poszukiwaniu antropologii pozytywnej*, s. 7–16; CHWASTEK Dariusz, *Kondycja człowieka – perspektywa teologii ewangelickiej*, s. 17–27; MICHALSKI Mirosław A., *Religia – jej funkcje i zadania a współczesne rozumienie wolności człowieka*, s. 29–56; MARKOWSKI Wawrzyniec, *Doskonałość chrześcijańska w świetle kazań Jana Wesleya*, s. 57–71; MAMES Tomasz Dariusz, *Powszechność Zaślubin Mistycznych Rodzaju Ludzkiego z Chrystusem Panem w świetle objawień św. Marii Franciszki Kozłowskiej*, s. 73–87; KUŹMA Andrzej, *Przebóstwienie jako wyraz i cel wcielenia Bogo-Człowieka w myśli pisarzy chrześcijańskich Wschodu*, s. 89–100; NAPIÓRKOWSKI Andrzej A. OSPPE, *Zbawienie, przebóstwienie czy usprawiedliwienie? Rozumienie jedności Boga i człowieka w Kościele rzymskokatolickim*, s. 101–120; *Dyskusja końcowa*, s. 121–136; *Noty o autorach*, s. 137.

KOSIOR Krzysztof, **Budda**, Kraków: Wydaw. WAM 2007, 140 s., bibliogr., seria: Mała Biblioteka Religii, ISBN 978-83-7318-825-9.

Autor książki Krzysztof Kosior jest pracownikiem Instytutu Filozofii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. W pracy przedstawia dzieje idei Buddy – Oświeconego. Obok wciąż kultywowanej kanonicznej wizji Buddy jako kogoś spełnionego, doskonałego, opisuje proces diwinizacji jego postaci i absolutyzowania jego kwalifikacji. Książka składa się z dwóch części. Pierw-

sza, obejmująca rozdziały od pierwszego do czwartego, dotyczy historyczności Buddy. Druga, obejmująca rozdziały od piątego do ósmego, ukazuje liczne wyobrażenia niebiańskich Buddów, którzy są postaciami transhistorycznymi, mającymi udział w doczesności przez nieograniczone zasługi.

KRAMER Kenneth Paul, Śmierć w różnych religiach świata, tł. z ang. Marek Chojnacki, Kraków: Wydaw. WAM 2007, 332 s., bibliogr., seria: Mała Biblioteka Religii, ISBN 978-83-7318-618-7.

Tyt. oryg.: *The Sacred Art of Dying. How World Religions Understand Death.*

Autor K.P. Kramer, religioznawca, profesor Uniwersytetu Stanowego w San Jose (USA), zestawiając ze sobą tradycje i doktryny różnych religii, dąży do przedstawienia religijnych postaw wobec śmierci, umierania i życia pośmiertnego (s. 8). Przedmiotem badań są tradycje hinduska, buddyjska, tybetańska, chińska, mezopotamska, grecka, hebrajska, chrześcijańska, islamska i Indian amerykańskich. Struktura książki obejmuje 14 rozdziałów. Rozdział pierwszy przedstawia wyobrażenia o śmierci fizycznej, psychologicznej i duchowej zawarte w literaturze. Natomiast zasadniczą część rozważań stanowią treści rozdziałów od drugiego do dwunastego, które w nawiązaniu do wymienionych tradycji, podejmują trzy kwestie: opowiadania o śmierci istotne dla danej tradycji, doktrynę o śmierci duchowej oraz opis rytów związanych ze śmiercią. Rozdział trzynasty ukazuje rozpowszechnione na Wschodzie i Zachodzie poglądy na temat śmierci występujące w formie opowiadań o stworzeniu. Zaś rozdział czternasty prezentuje wspólne wszystkim tradycjom doświadczenie przekraczania śmierci.

Księgi Święte płaszczyzną dialogu?, red. Jan Jacek Stefanow SVD, Adam Wąs SVD, Warszawa: „Verbinum” 2007, 160 s., seria: Dialog Kultur i Religii 4, ISBN 978-83-7192-312-8.

LUTER Marcin, Krótkie wyznanie o świętym sakramencie przeciw marnotrawcom (koniec września 1544).[*Wa 54, 141-167*], tł., wprov. i koment. Mateusz Oseka, Warszawa: Turkus-Poligrafia 2007, 80 s., bibliogr., ISBN 978-83-92121527.

Książka zawiera tłumaczenie zamieszczonego w tytule dzieła Lutera, poprzedzone dość obszernym wprowadzeniem tłumacza, oraz dwa inne krótkie teksty Lutera: sąd o Kacprze Schwenckfeldzie i skierowaną do niego odpowiedź na

przesłany Lutrowi list i książkę. We wspomnianym wprowadzeniu tłumacz, Mateusz Osęka, naświetlił okoliczności powstania wspomnianego dzieła Lutra, jego formalne i merytoryczne cechy oraz wyjaśnił przyjętą strategię przekładu, polegającą na zachowaniu językowej specyfiki oryginału, poprzez przekład potocznej niemieckiej na potoczną polszczyznę. Tytułowe dzieło Lutra ma charakter traktatu włączającego się w wewnątrzprotestancki spór na temat rozumienia Wieczery Pańskiej. Spór ten wittenberski Reformator prowadził ze zwolennikami teologii reformowanej, którzy podważali luterzańską doktrynę o Wieczery Pańskiej. Do głównych adwersarzy Lutra należeli wówczas m.in. K. Schwenckfeld, M. Devai Biro, uczeń Lutra i reformator na Węgrzech, oraz szwajcarscy i południowoniemieccy teologowie, z udziałem których odbyło się kolokwium marburskie (1529). *Krótkie wyznanie* stało się więc swoistym sakramentologicznym testamentem Lutra, a zatem daje również wgląd w założenia sakramentologii luterńskiej. Od strony formalnej cennym elementem niniejszej publikacji jest zamieszczenie wybranej literatury przedmiotu, obejmującej, oprócz źródeł i tłumaczeń głównego tekstu, również instrumentarium filologiczne, historyczne i teologiczne, niezbędne dla badań samej twórczości Lutra, jak i jej szerszego kontekstu historycznego, kulturowego i teologicznego.

SZAFRAŃSKI Adam A., Geertz a antropologiczne dyskusje wokół religii, Lublin: Wydaw. KUL 2007, 221 [3] s., bibliogr., indeks, streszcz. ang., ISBN 978-83-7363-443-5.

A. Schafranski, adiunkt w katedrze mikrostruktur Społecznych i Współczesnych Teorii Socjologicznych w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, podjął próbę przedstawienia poglądów Clifforda Geertza (1926-2006) z zakresu antropologii religii. Geertz, amerykański etnograf, antropolog, twórca i najwybitniejszy przedstawiciel antropologii interpretatywnej, uhonorowany doktoratami *honoris causa* piętnastu uczelni. Książka Schafrńskiego składa się z dwóch części. W pierwszej (s. 23-75) chodzi o ukazanie reprezentowanej przez Geertza antropologii symbolicznej jako dyscypliny interpretacyjnej. Natomiast w drugiej (s. 77-193) autor dąży do przedstawienia „uniwersalnego” modelu religii w ujęciu Geertza na tle antropologicznych dyskusji wokół religii.

Światło Chrystusa oświeca wszystkich. Nadzieja na odnowę i jedność Europy. Dokumenty z III Europejskiego Zgromadzenia Ekumenicznego w Sibiu (4–9 IX AD 2007), red. Jarosław Lipniak, Świdnica: Świdnicka Kuria Biskupia 2008, 220 s., ISBN 978-83-60663-11-0.

Treść: PIKUS Tadeusz bp, Przedmowa, s. 9–10 **CZĘŚĆ I: ŚWIATŁO CHRYSTUSA I KOŚCIÓŁ:** Medytacja Jego Świątobliwości Bartłomieja I, s. 11–18; Świadection Anthony'ego Pecka, s. 19–20; Świadection Eveliny Maritelli, s. 21–22; Przemówienie Moniki Heitz, s. 23–25; Przemówienie kard. Pétera Erdö, s. 28–32; Przemówienie pastora Jeana-Arnolda de Clermonta, s. 33–35; Przemówienie Metropolity Daniela Ciobotea, s. 37–39; Przemówienie bpa László Tökésa, s. 41–43; Przemówienie kard. Waltera Kaspera, s. 45–51; Przemówienie Metropolity Cyryla, s. 53–59; Przemówienie bca Wolfganga Hubera, s. 61–68; Przesłanie Jego Świątobliwości Papieża Benedykta XVI, s. 69–71; Przemówienie pastora Samuela Kobia, s. 73–76; Przemówienie bpa Adolfo Gonzálesa Montesa, s. 77–83; Przemówienie Konstantinosa Delikostantisa, s. 85–91; Przemówienie Friederike Nüssel, s. 93–96; **CZĘŚĆ II: ŚWIATŁO CHRYSTUSA I EUROPA:** Medytacja kard. Dionigi Tattamanzi, s. 97–100; Świadection Timiego Dorgu, s. 101–103; Świadection Ekateriny Pashtukovej, s. 105–107; Przemówienie René van der Lindena, s. 109–114; Przemówienie José Manuela Barroso, s. 115–122; Przemówienie bpa Richarda Chartresa, s. 123–128; Przemówienie abpa Anastasiosa, s. 129–134; Przemówienie Leonarda Orbana, s. 135–138; Świadection s. Katrin Åmell OP, s. 139–141; Przemówienie pastora Thomasa Wipfa, s. 143–145; **CZĘŚĆ III: ŚWIATŁO CHRYSTUSA I ŚWIAT:** Medytacja bp Rosemarie Wenner, s. 147–149; Świadection ojca Mesropa Parsamyana, s. 151–153; Świadection Hilary Wilson, s. 155–157; Przemówienie bpa Géza Papa, s. 159–160; Przemówienie Andrea Riccardiego, s. 161–169; Przemówienie Guirgisa Ibrahima Saleha, s. 171–176; Przemówienie Metropolity Krzysztofa, s. 177–182 Przemówienie Kpakilè Josepha Felemou, s. 183–188; Przemówienie ojca Igora Vyzhanova, s. 189–196; **CZĘŚĆ IV: MATKA PANA:** Homilia Metropolity Daniela Ciobotea, s. 197–202; Homilia kard. Cormaca Murphy'ego O'Connora, s. 203–207; Przesłanie z Sibiu, s. 209–215; Polscy uczestnicy Trzeciego Zgromadzenia Ekumenicznego w Sibiu, s. 217–218.

Oprac. Rajmund Porada (Opole)